

SZ. NAGY GÁBOR

„TŰZPRÓBÁJA LEHET A MAGYAR DEMOKRÁCIÁNAK”
A SAJTÓTERMÉKEK ÉS TERJESZTÉSÜK ENGEDÉLYEZÉSÉNEK
IDEIGLENES RENDEZÉSE 1947 ŐSZÉN*

1947. szeptember 15-e fontos nap volt a háború után Magyarország történetében. Ekkor helyezték letétbe a február 10-én megkötött magyar békeszerződést Moszkvában, és ezzel megszűnt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság magyarországi fennhatósága is.¹ A szerződés értelmében – összhangban az 1946. évi I. törvénnyel – Magyarország mindenkori kormánya vállalja, hogy biztosítja a sajtó szabadságát.² A békeszerződés azonban közvetett formában is hatással volt a sajtópolitika megváltozásához. A ratifikálást követően ugyanis megszűnt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mandátuma és jogi értelemben Magyarország ismét szuverén ország lett.

Mindez azt is jelentette, hogy az 1945. január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény hatályát veszítette, és így annak 16. pontja is, melynek alapján időszaki sajtóterméket kiadni csak a Szövetséges Ellenőrző Bizottság előzetes engedélye alapján volt lehetséges. Ez pedig szükségessé tette az időszaki sajtótermékek megjelenésének és terjesztésének újraszabályozását is.³ Azonban ezen folyamatok megértéséhez szükséges rögzíteni a sajtóban augusztus végén és szeptember elején fennálló állapotokat.

A lapok papírellátásában a budapesti napilapok és főként a koalíciós pártok központi napilapjai előnyt élveztek. Ezek az újságok kedvezményes áron vehették át a papírt, és a belföldi gyártású (tehát a kedvezményes mellett még az olcsóbb) papírt is ők kapták.

Az 1947. augusztusi kiutalások szerint a pártok napilapjai az 1. táblázatban részletezett papírkiutalásban részesültek.

A kiutalásból több adat is kiolvasható. Egyrészt, amit már fentebb is említettem, hogy a megállapított havi papírkiutalás legnagyobb része valóban kedvezményes áru, amúgy is olcsóbb belföldi papír volt. A koalíciós pártok központi lapjai részére összesen 290,5 tonna papírt utaltak ki, ebből 161 tonna volt kedvezményes és csak 5 tonna volt nem kedvezményes belföldi papír. A jóval drágább importpapírból is csak 10 tonnát tett ki a havi kontingens terhére elszámolt mennyiség. A havi szabott kiutalás felett azonban már csak nem kedvezményes papírt adtak, amelyből csak 12,5 tonna volt a belföldi és 102 tonna az import. Az ellenzéki pártok központi lapjai esetében is jól látszik, hogy főként kedvezményes belföldi papírt kaptak. Egyedül a Magyar Függetlenségi Párt lapjának, az Ellenzéknek utaltak csak nem kedvezményes belföldi papírt. Ám

* A tanulmány megírását a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság támogatta.

¹ FÖLDESI Margit: *A Szövetséges Ellenőrző Bizottság felszámolása Magyarországon = Fordulat a világban és Magyarországon, 1947–1949*, szerk. Feitl István – Izsák Lajos – Székely Gábor, Napvilág, Budapest, 2000, 94–95.

² 1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában. [a továbbiakban: 1947. évi XVIII. tc.], http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=94700018.TV.

³ Lásd Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára [a továbbiakban: MNL.OL] XIX-A-83-a-202/18/1947., Minisztertanács elöterjesztés a sajtótermékek és terjesztésük ideiglenes rendezéséről szóló rendelettervezet tárgyában, 1947. szeptember [19.]; valamint MNL.OL XIX-I-10-0380-5840/1947.

mivel a lap augusztusban egyáltalán nem jelent meg, ezt tulajdonképpen csak a párt választási propagandacéljaira utalták ki, de az újság terhére. A különbség azonban nem abban volt, hogy a havi megállapított papírmennyiséget milyen árkategóriából utalták ki, hanem abban, hogy a havi kvóta mennyisége fedezte-e a lap előállításához szükséges papírmennyiséget. A táblázatból jól látszik, hogy a kormánypártok között éles szakadék van a baloldali pártok és a Kisgazdapárt között. Míg a Szabad Nép, a Népszava és a Szabad Szó esetében alig volt szükséges a jóval drágább – és nem is kedvezményes – importpapírra, addig a Kis Újság előállításához szükséges papírmennyiség több mint 60 százalékát ez a fajta alapanyag tette ki. Ha tehát a lap példányszámban és terjesztési területben is állni akarta a versenyt a baloldali pártokkal, akkor jóval több anyagi forrást kellett erre áldoznia. Ugyanakkor az is sokatmondó, hogy a Szabad Szó az ellenzéki Világ papírmennyiségének nagyjából csak a felét kapta. Ez a két adat jól mutatja, hogy a Kisgazdapárt elveszítette addigi politikai fölényét, valamint azt is, hogy a Nemzeti Parasztpárt egyre inkább kiszorult a hatalom közeléből. A kommunisták szinte csak azért tartották őket a koalíción belül, hogy a kormányzati helyek elosztásánál a kisgazdákkal szemben megmaradjon az előnyük.

1. táblázat⁴

Lap neve	Megállapított havi kiutalás (ezer tonna)			Többletkiutalás (ezer tonna)		Összesen (ezer tonna)
	Kedvezményes belföldi	Nem kedv. belföldi	Import	Nem kedv. belföldi	Nem kedv. import	
Szabad Nép (MKP)	54			10	30	94
Népszava (SZDP)	38		10		12	60
Kis Újság (FKGP)	39				60	99
Szabad Szó (NPP)	30	5		2,5		37,5
<i>Kormány</i>	<i>161</i>	<i>5</i>	<i>10</i>	<i>12,5</i>	<i>102</i>	290,5
Világ (PDP)	32,5			10	20	62,5
Magyar Nemzet (FMDP)	22,5			3	5	30,5
Hazánk (DNP)	2,5			7,5		10
Ellenzék (MFP)		1,5				1,5
Haladás (MRP)	6					6
<i>Ellenzék</i>	<i>61</i>	<i>1,5</i>		<i>20,5</i>	<i>25</i>	108

⁴ Az adatok forrása: MNL OL XIX-I-10-5671/1947.

A papírkiutalás természetesen meghatározta azt is, hogy az adott lap hány példányban, milyen oldalterjedelemben jelent meg. Itt ugyan nincs számottevő különbség a Kis Újság és a Szabad Nép között, sőt az látjuk, hogy a kispapíros sajtótermék több papír felett diszponált. Ugyanakkor ha ezt az arányt kivetítjük a koalíció egészére, látható: a baloldali pártok kétharmad–egyharmad arányban kerekednek a Kispapíros párt fölé, és a viszonylagos egyensúlyt csak az ellenzéki pártok lapjainak figyelembevételével kapjuk meg. Ugyanakkor a társadalmi bázisát és szavazóinak nagy részét elvesztő, egyre inkább balra tolódó Kispapíros párt és az ellenzék viszonya nem volt felhőtlen. Az 1947-es választásokra összeállt ellenzéki pártok nagy része ugyanis a kispapíros vezető politikusaiból, szavazótábora pedig a belőlük kiábrándult tömegekből állt. Mindez természetesen a baloldali pártoknak, és legfőképpen a Magyar Kommunista Pártnak kedvezett.⁵ A Kispapíros párt szempontjából a helyzet még rosszabb, ha a budapesti, nem központi napilapokat és hetilapokat, valamint a folyóiratokat, vidéki időszaki lapokat is összevetjük. Ezen a területen, a központi újságok nélkül, a helyzet a 2. táblázatban részletezettek szerint festett.⁶

2. táblázat

Lapkiadó	Budapesti napilap	Budapesti hetilap és folyóirat	Vidéki napilap	Vidéki hetilap és folyóirat	Összesen
Magyar Kommunista Párt	1	10	15	28	54
Független Kispapíros párt	1	6	18	19	44
Szociáldemokrata Párt	1	15	14	27	57
Nemzeti Parasztpárt		2	1	10	13
Magyar Radikális Párt					0
Polgári Demokrata Párt		1			1
Magyar Függetlenségi Párt					0
Független Magyar Demokrata Párt			1		1
Demokrata Néppárt					0
<i>Pártlapok összesen</i>	<i>3</i>	<i>34</i>	<i>49</i>	<i>84</i>	170

⁵ IZSAK Lajos: *A parlamentarizmus vesztett csatája – 1947 = Parlamenti választások Magyarországon, 1920–2010*, szerk. Földes György – Hubai László, Napvilág Kiadó, Budapest, 2010 (3. bővített, átdolg. kiadás), 243.

⁶ MNL OL XIX-I-10-5779/1947.; TAKÁCS Róbert: *A sajtószabadság lehetőségei a koalíciós korszak idején, 1944–1948 = A sajtószabadság története Magyarországon, 1914–1989*, szerk. Paál Vince, Wolter Kluwer, Budapest, 2015, 341–342.

A táblázatból látható, hogy az ellenzéki pártok birtokában mindössze egy budapesti hetilap és egy vidéki napilap volt. A kormánypártok esetében is megfigyelhető, hogy csak a három jelentősebb pártnak volt a fővárosban napilapja, a Nemzeti Parasztpártnak nem. A munkáspártok fölényét tapasztalhatjuk a budapesti és a vidéki hetilapok és folyóiratok esetében, azonban a vidéki napilapoknál a Kisgazdapárt jobban áll a kommunista és a szociáldemokrata pártnál is. Látható, hogy külön-külön nincs lényeges különbség a három nagy párt lapjai között, bár a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt is több újságot birtokolt náluk, de ha a baloldali pártok összes kiadványát nézzük, akkor a médiapiacból csak 25 százalékos részesedése volt. Ha ehhez pedig hozzávesszük a Nemzeti Bizottságok papíron koalíciós, gyakorlatban azonban már évek óta kommunista vezetés alatt álló 22 sajtótermékét (6 vidéki napilap, 1 budapesti és 15 vidéki hetilap és folyóirat), akkor a helyzet még rosszabb. De ugyanez a hátrány a piac szinte minden szegletében, ahol a pártok a befolyásukat kiterjesztették, megvolt. Így a szakszervezeti, a társadalmi, az üzemi és az ifjúságpolitikai lapok esetében is.⁷

Ezen rövid kitérő után térjünk vissza a békeszerződés hatályba lépésének napjaira, és vizsgáljuk meg, hogy az országgyűlésbe bejutott pártok lapjai miként látták a sajtó jövőjét. Legfontosabb megállapításunk az lehet, hogy a Magyar Radikális Párt lapján, a Zsolt Béla főszerkesztésében megjelenő Haladáson kívül a senki nem foglalkozott a kérdéssel. Szatmár Jenő a Haladásban megjelent cikkében kiemelte, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mandátumának lejárta után többé nem kell engedély a lapindításhoz. Ezzel kapcsolatban azonban azt is fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a bizottság minden esetben korrektül járt el, hiszen mind Sulyok Dezső Holnapját, mind Pfeiffer Zoltán Ellenzékét engedélyezte, a Demokrata Néppárt újságja, a Hazánk pedig csak anyagi okok miatt nem tudott megindulni.⁸ Szatmár szerint most visszaállt az 1914 előtti állapot, hiszen az 1914. évi sajtótörvény is kivételes, a háború esetére szóló törvény volt, amelyet minden évben meg kellett volna újítani. Azonban a Bethlen István vezette kormány 1927-ben ezt nem tette meg, és így megszűnt a törvény hatálya. Ez pedig azt jelenti, hogy a békeszerződés életbe lépése óta elég a lapot a törvényhatóság első képviselőjénél bejelenteni és bizonyos kauciót befizetni a későbbi sajtóperek miatt. A Haladás véleménye szerint ha a megalakuló új magyar kormány továbbra is engedélyhez köti a lapok megjelenését, akkor a „Bethlen-kormány jogi gyakorlatát folytatná”, a debreceni megállapodás pedig nem lett jogszabályban rögzítve. Szatmár azonban nem feltételezi, hogy az új magyar kormány ezt a gyakorlatot folytatná, így kimondható, hogy 1947. szeptember 15-étől a lapkiadás szabad.⁹

Az elkövetkező napokban történt esemény azonban nem igazolta Szatmár Jenő (és a Haladás) várakozását. A kormány, felismerve a sajtót érintő jogszabályi környezet változását, cselekvésre szánta el magát. Mihályfi Ernő tájékoztatásügyi miniszter szeptember 19-én be is terjesztette a minisztertanács elé a sajtóról szóló rendelettervezetet. A beterjesztett javaslatot a minisztertanács elfogadta, noha Ries István igazságügyi miniszter felhívta minisztertársai

⁷ MNL OL XIX-I-10-5779/1947.; TAKÁCS: *I. m.*, 341–342.

⁸ Ez azonban ebben a formában nem volt igaz. A Holnap és az Ellenzék ellehetetlenítéséről lásd TAKÁCS: *I. m.*, 1.3.6. fejezet, a Hazánk megjelenetéséről *Uo.*, 1.3.9. fejezet.

⁹ SZATMÁR JENŐ: *Kedd óta nem kell többé engedély az utazáshoz, a pártalapításhoz, a lapalapításhoz*, Haladás 1947. szeptember 18., 3.

figyelmét arra, hogy a kormánynak nincs joga közjogi ügyben rendeletet kibocsátani,¹⁰ de ha mégis megteszi, akkor a Szövetséges Ellenőrző Bizottság megszűnésére hivatkozva tegye meg. Mihályfi ezt elfogadta, és ígéretet tett, hogy a tervezetet eszerint módosítja.¹¹ Végül azonban a rendelet kihirdetésekor ez elmaradt.¹²

A rendeletről és jelentőségéről

A rendelet számunkra leglényegesebb kitételei szerint az időszaki sajtótermékek kinyomtatása és megjelentetése kizárólag a tájékoztatásügyi miniszter engedélyével történhet, amely rendelkezés a már megjelenő sajtótermékekre is vonatkozott. A rendelkezés szerint 1947. október 31-ig kellett a kérelmeket benyújtani, és azokról a miniszternek november 30-ig döntést hoznia. A terjesztés pedig a belügyminisztérium engedélyével történhetett. A rendelethez a tájékoztatásügyi miniszter és a belügyminiszter is végrehajtási rendeletet adott ki. A tájékoztatásügyi miniszter rendelete felsorolja a kérvény benyújtásához szükséges nyilatkozat tartalmát, valamint arról is rendelkezik, hogy időszaki sajtótermék megjelentetésére engedélyt „általában csak jogi személy vagy társaság” kaphat. Ez azért is fontos, mert 1945 után először nyilvánították ki, hogy magánszemély csak különös elbírálás alapján kaphat lapengedélyt, noha a gyakorlat az 1947-et megelőző két évben is ez volt.¹³ Az elbírálásig a már megjelenő lapok megjelenhetnek.¹⁴

A belügyminiszteri rendelet szintén előírta a terjesztési engedélyhez szükséges adatokat. Ugyanakkor a már megjelenő lapok részére nem kellett újra megkérni az engedélyt, ám a nem engedélyezett lapok automatikusan elvesztették a terjesztési engedélyüket. A törvényhatóság első képviselője által kiadott engedélyeket azonban a belügyminiszter felülvizsgálhatja, és saját hatáskörében dönt a további engedélyezésről.¹⁵

A kormány a rendelet fontosságára tekintettel egy sajtóközleményt is kiadott, amelyet tíz napilapnak küldött meg azzal a kéréssel, hogy azt a következő számukban változtatás nélkül

¹⁰ A békeszerződés VI. számú mellékletének 4.§ (1)-e kimondta, hogy „E felhatalmazás alapján közjogi természetű rendelkezéseket kibocsátani nem lehet és a kiadandó rendelkezések nem állhatnak ellentétben az 1946. évi I. törvénycikkkel” (1947. évi XVIII. tc.). Vö. MÁTHÉ GÁBOR: *Különös közjogi felhatalmazások, 1944–1949 = A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére*, szerk. Baráth Magdolna – Molnár Antal, Magyar Országos Levéltár – Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, Budapest–Győr, 2012. 762 (http://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_VSK_Gecsényi_Lajos_tiszteletere/?pg=763&layout=s).

¹¹ *Dinyés Lajos első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei, 1947. június 2. – szeptember 19.*, szerk. Szűcs László, Magyar Országos Levéltár Budapest, 2000 (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 36.), 994.

¹² A Magyar Köztársaság kormányának 11.290/1947. Korm. rendelete a sajtótermékek és terjesztésük engedélyezésének ideiglenes rendezése tárgyában, Magyar Közlöny Rendeletek Tára 1947. szeptember 23.

¹³ SZ. NAGY GÁBOR: *A magyar sajtó politika a koalíciós időszakban (1944–1948) – sajtótörténeti vázlat*, Századok 2014/6., 1467.

¹⁴ A tájékoztatásügyi miniszter 328/9147. T. M. számú rendelete a sajtótermékek és terjesztésük engedélyezésének ideiglenes rendezéséről szóló 11.290/1947. Korm. számú rendelet végrehajtása tárgyában, Magyar Közlöny Rendeletek Tára 1947. szeptember 23.

¹⁵ A belügyminiszter 500.700/9147. B. M. számú rendelete a sajtótermékek és terjesztésük engedélyezésének ideiglenes rendezéséről szóló 11.290/1947. Korm. számú rendelet végrehajtása tárgyában, Magyar Közlöny Rendeletek Tára 1947. szeptember 23.

adják közre. A közlemény szeptember 28-án látott napvilágot, de a témánk szempontjából a kormányrendeletre nem tesz hozzá, és nem adott választ a rendelet kiadásának szükségességére sem.¹⁶

Azzal, hogy az új sajtórendelet újraengedélyeztetési eljárásra kötelezte a már megjelenő lapokat (valamint azzal, hogy egyáltalán kormányzati engedélyhez kötötte a megjelenést, a nyomtatást és a terjesztést), szembement a sajtószabadsággal, amelyet mind az 1946. évi I. törvény, mind a békeszerződés deklarált – hogy csak a legfontosabbakat említsem.¹⁷

*A rendelet hatása a nemzetgyűlési felszólalások,
valamint a sajtó- és a kormányzati közlemények tükrében*

A parlamenti pártok hivatalos lapjai eltérő terjedelemben és mélységben foglalkoztak a sajtót szabályozó rendeletekkel. A koalíciós pártok lapjai közül csak a Népszava és a Kis Újság adott hírt a szeptember 19-én megtartott minisztertanácsi ülésről. A rendelet kiadását azonban a két lap eltérő hangnemben indokolta. A Kis Újság az „illetékes hely” közlésére hivatkozott, míg a Népszava nem. Mindkét lap az 1945 előtt hozott rendeletek újbóli életbelépésével indokolta a kormány sietségét a megalkotásban, de míg a Kis Újság az Imrédy-kormány sajtórendeleteiről beszélt, addig a Népszava a „fasiszta idők alatt hozott sajtótörvényről”. A sajtórendeletet mind a két írás átmenetként említette, amelyet egy új sajtótörvénnyel fognak felváltani a közeljövőben.¹⁸ A Szabad Nép és a Szabad Szó nem számolt be az új jogszabályokról. Az ellenzéki lapok közül a Polgári Demokrata Párt újságja, a Világ írt a rendeletről, de ők csak az előzetes könyvcenzúráról szóltak elmarasztalóan, a lapokat érintő változásokról nem.¹⁹ A Balogh István páter fémjelezte Független Magyar Demokrata Párt lapjává vált Magyar Nemzet külön publicisztikában nem foglalkozott a sajtórendelettel, mindössze Balogh páter Kispesten elmondott beszédéből idézte az ezzel foglalkozó, hivatalosnak számítható gondolatokat. Balogh főleg azért neheztelt, mert egy lemondott, tehát ügyvivő kormány hozott ilyen fajsúlyú döntést. Ugyanakkor ilyen akkor sem hozhatott volna, ha nem ügyvivő lenne, hiszen a sajtószabadság kérdésében „csak törvényhozási úton lehetett volna intézkedni”. Balogh szerint az eljárás nem sok jót ígér a továbbiakra.²⁰ A Magyar Függetlenségi Párt viszont elsőoldalas vezércikket jelentetett meg a rendeletről saját lapjában, az Ellenzékben. Eszerint a kormány sajtórevíziót tervez, és ezzel bevezeti az előzetes, rendeleti úton végrehajtott cenzúrákat, jóllehet a kormány szerint a rendelet csak egy rövid, átmeneti időszakra vonatkozik. Az Ellenzék szerint azonban egy ilyen fajsúlyú rendelet kiadása egy demokráciában megengedhetetlen, hiszen ez pont azokkal az értékekkel helyezkedik szembe, amelyekért a magyar forradalmá-

¹⁶ MNL OL XIX-I-10-0380-5983/1947.; *A tájékoztatásügyi minisztérium a sajtórendeletéről*, Népszava 1947. szeptember 28. 10.; *Sajtótermékek terjesztésének szabályozása*, Szabad Nép 1947. szeptember 28., 7.

¹⁷ Hiszen a pártok és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front nyilatkozata is kimondta a sajtószabadság szükségességét és fontosságát.

¹⁸ *Jutalmat kapnak a Sió-csatorna munkásai és mérnökei*, Népszava 1947. szeptember 20., 3.; *A miniszterelnök kérdése a tárgyalások előterében*. Kis Újság 1947. szeptember 21.

¹⁹ FODOR József: *500/700. B.M. rendelet*, Világ 1947. szeptember 30., 1–2.

²⁰ *Balogh István a parlamentről és a sajtórevíziós rendeletről beszélt Kispesten*, Magyar Nemzet 1947. szeptember 28., 1–2.

rok harcoltak „1848/1849-ben és a fasizmus éveit alát” is. A lap idézett egy angol közmondást, amely szerint „a rotációs papír a demokrácia nyersanyaga”. Végül azzal zárul a vezércikk, hogy ez a revízió „Próbaköve, tűzpróbája lehet [...] a magyar demokráciának”.²¹

A kormányrendelettel kapcsolatosan az országgyűlésben több esetben is elhangzott hozzászólás. Főleg a koalíción kívüli ellenzéki pártok beszéltek, míg a koalíciós pártok képviselői csak válaszoltak a felmerülő kérdésekre, de azt sem mindig. A képviselők a sajtórendeletet összesen tizenöt alkalommal érintették 1947. október eleje és 1948. április vége között. A kérdéshez legtöbbször, három alkalommal a Demokrata Néppárt elnöke, Barankovics István szólt hozzá. A pártok közül a Demokrata Néppárt négy hozzászólással vette ki a részét a témáról szóló diskurzusban. A Magyar Kommunista Párt három, a Független Magyar Demokrata Párt, a Magyar Radikális Párt, a Polgári Demokrata Párt két, a Keresztény Női Tábor és a Szociáldemokrata Párt képviselői pedig egy alkalommal szóltak hozzá. Azaz az ellenzéki pártok képviselői tizenegy, míg a kormánypártokéi négy alkalommal szólaltak fel. Az ellenzék tíz alkalommal elítélően és egy alkalommal semleges (Zsolt Béla, a Magyar Radikális Párt elnöke) beszélt a rendeletről. A kormánypártiak ezzel szemben három alkalommal pozitívan és egy alkalommal semleges (a szociáldemokrata Száva István) szóltak. Látható, hogy a sajtórendeletéről inkább az ellenzék beszélt, egyedül a Magyar Függetlenségi Párt²² nem szólalt fel a témában. A kormánypártok közül azonban csak a két munkáspárt vett részt a rendeletről szóló vitákban, míg a Független Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt egyáltalán nem.

A sajtórendeletéről szóló vitát a legaktívabb hozzászóló, Barankovics István nyitotta meg 1947. október 7-i felszólalásával. Ebben kifejtette, hogy a kormány legutóbbi sajtójogi rendelete nemcsak az alaptörvénybe, hanem a békeszerződésben vállalt feltételekbe is ütközik. Tudniillik a sajtószabadság közjogi kérdés, így ezzel kapcsolatos rendeletet a minisztérium nem hozhat. Barankovics ezért annak a reményének adott hangot, hogy az új kormány a rendeletet megsemmisíti.²³ Október 9-én P. Ábrahám Dezső, a Független Magyar Demokrata Párt képviselője egyetértésben Barankovics október 7-i felszólalásával, szintén nehezményezte a 11.290/1947. kormányrendelet kiadását. Szerinte a dokumentum nemcsak a köztársaságról szóló törvénynek és a békeszerződésnek nem felel meg, de a felhatalmazási törvénnyel is ellentétes, amely közjogi kérdésekben tiltja a rendeleti kormányzást. Véleménye szerint a rendelet még az 1939. évi XVIII. törvénycikknél is rosszabb, hiszen ez a kinyomtatást és a terjesztést is a kormány engedélyéhez köti. „Mit jelent ez? Azt, hogy a mindenkori felügyeleti hatóságot gyakorló belügyminiszter úr még az előfizetők nevét is fogja jövőre tudni” – tette hozzá a képviselő.²⁴ Október 10-én, a kormányprogramról szóló vitában két ellenzéki politikus is érintette a kérdést. A Magyar Radikális Párt elnöke, Zsolt Béla hozzászólásában kiemelte, hogy 1945 után a sajtószabadság jobban érvényesült, mint bármikor ezelőtt, ugyanakkor olyan szabályozást kívánt, ahol mindenki szabadon indíthat lapot, és a demokráciaellenes

²¹ *Tűzpróba*, *Ellenzék* 1947. október 4., 1.

²² Ehhez hozzájárult a párt elleni támadássorozat, amely az országgyűlésből való kizárásukkal és a párt megszűnésével járt 1947. november elején.

²³ *Az 1947. évi szeptember hó 16-ára összehívott Országgyűlés naplója*. Hiteles kiadás [a továbbiakban *OGYN* 1947], I. kötet, 1–24. ülés (1947. IX. 16. – 1947. X. 21.), Athenaeum, Budapest, 1948, 70, 74.

²⁴ *Uo.*, 218.

hangok ellen is szigorúan lép fel a kormányzat.²⁵ Supka Géza, a Polgári Demokrata Párt tagja Zsolttal ellentétben úgy látta, hogy a rendelettel „az egész sajtót október 31-étől kezdve a belügyminiszter gráciájára bízák”, ami igen éles támadás a sajtószabadság ellen, ez pedig az ő számára újságíróként és politikusként is elfogadhatatlan.²⁶

Az országgyűlés október 30-i ülésén Barankovics ismét szóba hozta a kérdést. A felszólalás apropója az volt, hogy az országgyűlés ezen a napon tárgyalta a Ries István igazságügyi miniszter által a szeptember 26-i minisztertanácsi ülésen benyújtott rendelettervezetet a felhatalmazási törvény meghosszabbításáról,²⁷ amelyet október 24-én benyújtott a parlament elé is. Barankovics ugyanis továbbra is azon a véleményen volt, hogy a közjogi kérdésekben nem lehetséges a rendeleti kormányzás, és Ries a most beterjesztett törvényjavaslattal kívánja, többek között, a sajtórendeletet is legalizálni. Mindezek mellett Barankovics azt is rosszallta, hogy egy lemondott kormány hozott ilyen fajsúlyú döntést, holott ekkor már nem volt erre valódi felhatalmazása (csupán formailag). Ugyanakkor két törvénnyel is szembemegy, mégpedig az alaptörvénnyel és a békeszerződéssel, hiszen mindkettő rögzíti a sajtó- és a véleménynyilvánítás szabadságát. Ezzel szemben a sajtórendelet a tájékoztatásügyi és a belügyminiszter kezébe tette a kinyomtatás és a terjesztés engedélyezését. Arról már nem is beszélve, folytatta Barankovics, hogy meglehetősen furcsa („több, mint ünneprontás”), szuverenitásunk visszanyerésekor, az 1848-as centenáriumi előestéjén fogadott el a kormány az előzetes cenzúra bevezetéséről szóló rendeletet. Azt, amelyet a Szövetséges Ellenőrző Bizottság és a megszálló szovjet csapatok sem érvényesítettek, holott a fegyverszüneti egyezmény lehetőséget kínált volna erre.²⁸ Barankovics azt is kiemelte, hogy jogi szempontból a szöveg a dilettantizmus csúcsa. Nem lehet belőle megtudni, hogy kik is kaphatnak engedélyt, és hogy azokat kinek is tartják fent. A sajtószabadság a demokratikus jogállamban alapvető jog, ugyanakkor az ellenzéknek alig van napi-, csak jóval költségesebb hetilapja. A sajtó szabadsága lehet az elnyomottak és a gyengék menedéke, és ez az, ami lehetőséget biztosít arra, hogy a kormány ne szakadjon el a való életől. Hiszen a sajtó mutat tükröt, ugyanakkor fel is hívja nemcsak a hatalom, hanem a közvélemény figyelmét is a demokráciával ellentétes jelenségekre.²⁹

A november 4-i ülésen Parragi György, a Független Magyar Demokrata Párt alelnöke hozzászólásában a kormány által kiadott három sajtórendeletet úgy jellemezte, mint amelyek visszalépést jelentenek az 1946. évi XIV. törvénycikkhez képest. Kijelentette, hogy a rendelkezések sajtószabadság-ellenesek, és a cenzúra Metternich korszakát idézi.³⁰ A november 5-i ülésen a Polgári Demokrata Párt képviselője, Kabakovits József is elítélte a jogszabályt.³¹

²⁵ *Uo.*, 252.

²⁶ *Uo.*, 280–281.

²⁷ MNL OL XIX-A-83-a-204. jkv.-1947., Az igazságügyi miniszter által benyújtott törvényjavaslat a Magyar Köztársaság kormánya részére a rendeletek kibocsátására adott felhatalmazás újabb meghosszabbításáról, 1947. szeptember 26., [71.] 66. pont; *OGYN* 1947, I. kötet, 58.

²⁸ Ez a kijelentés nem fedi teljes mértékben a valóságot, mert az előzetes cenzúrát csak 1945 nyarán szüntették meg, lásd *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei, 1945–1947*, szerk. Feitl István, Napvilág, Budapest, 2003, 403, 406, 410, 412, 414. Ugyanakkor az 1945. novemberi választások utáni ülésen a cenzúra elméleti lehetőségét fent tartották maguknak: *Uo.*, 417.

²⁹ *OGYN* 1947, I. kötet, 712–716.

³⁰ *Uo.*, 769–770.

³¹ *Uo.*, 798.

Gróh József, a Keresztény Női Tábor képviselője felszólalásában szintén jogsértőnek nevezte a jogszabály kiadását, hiszen közjogi kérdést nem lehet rendeletileg szabályozni. Véleménye szerint ezen elv mentén a választási törvényt is el lehetne törölni és rendeletekben szabályozni azt. Mindezek mellett arra is rámutatott, hogy a szöveg a vallásszabadságot is sérti, ugyanis a pásztorleveleket is engedélykötelessé tette.³² A két ellenzéki felszólaló között kapott szót Rob Antal, a Magyar Kommunista Párt képviselője, aki szerb nyelvű felszólalásában védte meg a rendelkezést, mondván, hogy a korlátlan sajtószabadság anarchiához, nem pedig demokráciához vezet. Ez igaz Magyarországra is, hiszen „még mindig nem számoltuk fel teljesen a faszizmus maradványait, a haladás és a demokrácia egyéb kártevőit”. Rob rámutatott arra is, hogy míg ez nem történik meg, addig szükségesek az ilyen intézkedések.³³

A következő időszakban egyre ritkultak a témával kapcsolódó felszólalások, vélemények. 1948. február 12-én Babóthy Ferenc, a Demokrata Néppárt képviselője jelentette ki a miniszterelnökségről szóló vita során, hogy ő és pártja a sajtórendeletet nem fogadják el, mert azt sajtószabadság-ellenesnek tekintik. Ugyanis az szembehelyezkedik az alaptörvénnyel és a békeszerződéssel. A képviselő és pártja elutasítja a cenzúrát is, hiszen a sajtószabadság egyenlő a demokráciával.³⁴ 1948. április 27-én pedig Barankovics István szólalt fel „a kormány részére adandó felhatalmazás rendeletek kibocsátása tárgyában” zajló vita során, ismét felelőlegesen a „típusosan reakciós” sajtórendeletet, amely ezen felhatalmazás miatt születhetett meg. Barankovics szerint a kormány általi sajtócenzúra továbbra is fennáll, és a kabinet ezt nem mindenkire nézve egyenlő mértékben alkalmazza. Véleménye szerint a cenzúra csak a háborús időszakban fogadható el, demokráciában nem.³⁵

A rendelet végrehajtása

A kiadott rendeletekkel kapcsolatos bejelentési kötelezettséggel kapcsolatban a Népszava október 12-i száma adott hírt. A lap szerint az országban „440 sajtóorgánum jelenik meg és miután ez nem nagy szám, a revízió során csak azoknak az engedélyét vonják vissza, amelyek nem szolgálnak közérdeknek. Ezidáig 60 revíziós kérelem érkezett be a tájékoztatásügyi minisztériumhoz.”³⁶

A Tájékoztatásügyi Minisztérium 1947. évi iktatókönyvének adatai alapján 1947. október 31-ig összesen 463 kérelem érkezett be a lapengedélyek meghosszabbítása tárgyában.³⁷ Ebből a minisztérium 405 esetben hozott pozitív döntést, 50 esetben elutasították a kérvényt. Hat esetben az iktatókönyvben nem jelölték a lapengedély megadásának vagy elutasításának a

³² *Uo.*, 818.

³³ *Uo.*, 806. A szerbül elmondott beszéd magyar fordítását Czövek Jenő jegyző olvasta fel.

³⁴ *OGYN* 1947, II. kötet, 25–45. ülés (1947. december 3. – 1948. február 13.), Athenaeum, Budapest, 1948, 891.

³⁵ *OGYN* 1947, IV. kötet, 61–90. ülés (1948. március 15. – 1948. december 10.), Athenaeum, Budapest, 1949, 42, 52–53.

³⁶ *Hétfőn folytatják a párhózi értekezletet*, Népszava 1947. október 12., 13.

³⁷ Az iktatókönyvben, a „Tárgy”-ban külön jelölték, hogy már meglévő engedély újrakiadását kérte-e a beadó, vagy teljesen új lapengedélyt kértek: MNL OL XIX-I-10-iktatókönyv-1947., A Magyar Tájékoztatásügyi Minisztérium 1947. évi Iktatókönyv, 1-9000.

tényét, két ízben pedig a lapengedélyezési kérelmet beadó szerv vonta vissza a kérelmét (3. táblázat).

3. táblázat

1947. október 31-ig beérkezett kérvények száma:	463	100%
Ebből megadott lapengedély:	405	87,47%
Ebből elutasított lapengedély:	50	10,80%
Kérdéses lapengedély:	6	1,30%
Visszavont lapengedély-kérelem:	2	0,43%

Bár a rendelet úgy szól, hogy a lapengedély-kérelmeket október 31-ig kell benyújtani a Tájékoztatásügyi Minisztériumhoz, ennek ellenére még november–december hónapokban is érkeztek újabb hosszabbítási kérelmek; szám szerint 46. Ebből negyven kérelemnek helyt adott, négyet elutasított a Tájékoztatásügyi Minisztérium, két engedéllyel kapcsolatban pedig nem született döntés (4. táblázat).³⁸

4. táblázat

1947. október 31. után beérkezett kérvények száma:	46	100%
Ebből megadott lapengedély:	40	86,96%
Ebből elutasított lapengedély:	4	8,70%
Kérdéses lapengedély:	2	4,35%
Visszavont lapengedély-kérelem:	0	0,00%

A laprevízió során összesen 509 kérelem érkezett be a Tájékoztatásügyi Minisztériumhoz, amely szám egy kevéssel múlja felül a Népszava által megadott számot, ugyanakkor két és félszerese az 1945 végén engedélyezett 208 lapnak.³⁹ Az eljáró minisztérium 445 lap további megjelenését engedélyezte, és mindössze 54 lap esetében tiltotta meg a további megjelenést. Ezek alapján elmondható, hogy az összes, 1947 szeptembere előtt megjelent lap mintegy 85 százalékát továbbra is engedélyezték (5. táblázat), ami látszólag összhangban áll a Népszava korábban már idézett véleményével, hogy csak a közérdeket nem szolgáló lapok engedélyét vonták vissza.

³⁸ Mind a két lap a Nemzeti Parasztpárt lapja volt, és a kérelem beadásának pillanatában egyik sem jelent már meg.

³⁹ *Sajtóévkönyv 1946*, szerk. Gyöngyösi Nándor, Magyar Újságírók Országos Szövetsége, Budapest, [1946], 52.

5. táblázat

Összes beérkezett kérvény:	509	100%
Ebből megadott lapengedély:	445	87,43%
Ebből elutasított lapengedély:	54	10,61%
Kérdéses lapengedély:	8	1,57%
Visszavont lapengedély-kérelem:	2	0,39%

Az ezt követő sajtójogi szabályozások és a papírkiutalás mögött meghúzódó politikai játszmák azonban arra engednek következtetni: az egyre inkább a kommunista párt irányítása alá kerülő magyar kormány igyekezett nem politikai, hanem inkább gazdasági intézkedésekkel ellehetetleníteni az irányvonalával szembenálló lapokat.

